

„A KÉPEK ÚGYIS MEGTALÁLNAK”

MARKÓJA CSILLA KÉRDEZI VANCSÓ ZOLTÁNT – RÉSZLETEK¹

Látok magam előtt egy óvodában készült fényképet, amin riadtan valami óriási játékot szorongatok. A szemeim kitágulva a rémülettől. A gyerekkori emlékeim nagy része fotográfiákhoz kötődik. Te hogyan vagy ezzel? Milyen első élményeid vannak a közösséggel kapcsolatban?

Az egyik első, óvodáskori élményem, melyre emlékszem, hogy sorban állunk az óvoda épülete mellett, indulunk játszani az udvarba, körülöttem mindenki beszél mindenkivel, de én nem merem kinyitni a számat. És mégis: életemben először nyilvánosan megszólaltam! Akkor fogtam fel, hogy jó, beszélni is lehet a többiekkel. Vagyis hogy *merék* beszélni. Addig csak megfigyelőként voltam jelen a teljes biztonságot nyújtó, kertes, családi házunkon kívüli világban. Később szinte ugyanez zajlott le az általános iskolában és a gimnáziumban is: az utolsó évekre értem el, hogy a közösség egyik központi figurájává váltam, a megelőző években inkább csak óvatosan figyeltem mindenkit.

Talán az sem véletlen, hogy életemben először 41 éves koromban álltam ki nagyobb közönség elé – az EuroCenter Moziban tartott, személyes bevezetőmmel kísért slideshow estemen, habár előtte már közel félszáz kiállításom nyílt, ahol mindig el tudtam bújni a képeim „mögé”. Az áttörés 2013-ban történt, azóta is ezt a közönségkapcsolatot építem és részesítem előnyben. Már kezdem otthon érezni magam ebben a műfajban, miközben azt is pontosan tudom, hogy még hosszú évekig (talán életem végéig) gyakorlásra szoruló területre tévedtem a „színpadi” jelenlétemmel.

Van-e valami „első élményed”, amit ahhoz tudnál kötni, hogy fotográfus lesz belőled? Ezt mikor döntötted el, ha tudatos döntés volt egyáltalán? Hogyan kezdődött a kapcsolatod a képekkel?

A képek világába Varga Ferenc, általános iskolai rajztanárom kalauzolt el, idén lesz ennek 30 éve. A mai napig nem győzök ezért elég hálás lenni neki. (...) A másik fontos momentum, amikor 1987 nyarán előkerestem apám évek óta hanyagolt EXA fényképezőgépét és fekete-fehér laborfelszerelését. Megkérdeztem tőle, hogyan kell

¹ Az interjú teljes egészében Vancsó Zoltán új albumában olvasható: *Zoltán. Pictures: Facebook. The Debut Years, 2010–2015. Az első évek. Egy fotográfus naplója a közösségi hálón.* 5–23. Készült az NKA Vizualis Művészetek Kollégiuma alkotói ösztöndíja segítségével.

befűzni helyesen a filmet a gépbe, hogyan kell hívót és fixírt kikeverni, melyik egy fotópapír emulziós oldala? Nagyjából ennyi tudás kellett ahhoz, hogy attól a naptól kezdve a fotográfiával komolyan foglalkozó ember váljon belőlem. A többi menet közben, saját tapasztalatból tanultam meg, gyakorlatilag mindent, amit a mai napig a saját képeimhez – az alkalmazott fotográfiát nem beleértve – használok. 1991-ig egyforma intenzitással élt bennem a mozgó- és az állókép iránti elköteleződés. A gimnáziumi – örületes ellenszélben végigszenvedett – évek alatt a „teher alatt nő a pálma” jelenséget és a Szaturnusz retrográd mozgása következtében jelentkező pokoli, belső fájdalmakat éltem meg. Azt, hogy később – a szakmai visszhangtalanság dacára – egyszer sem adtam fel magát az alkotást, vélhetően ennek a négy évnek köszönhetem, ekkor erősödtem meg.

Milyen középiskolába jártál, volt-e az ott tanultaknak bármiféle meghatározó befolyása a pályádra? Milyen volt a képzőművészetekkel a kapcsolatod úgy általában, rajzoltál-e, vagy tanulatok-e például művészettörténetet?

A Budapesti Piarista Gimnáziumba jártam, ahol a negyedik évben ugyan előkerült egy videokamera, ám újat ott nem tudtam meg róla... Ez az iskola a 80-as évek végén maga volt a progresszivitás a kommunista rendszer állami oktatásához képest: Marx helyett Jézussal a főszerepben, kiválóan felszerelt fizika és kémia szertárral, ám a kreatív alkotói érzékenységeket a diktatórikus rendszer totálisan figyelmen kívül hagyta. Egyetlen dolgot vártam a gimnáziumi évek alatt: a péntek délutánokat, hogy hétvégenként végre kicsit feltöltődhessek (fotózás, zenehallgatás, negyedikben zongorázás)... és még egy dolgot: a 4. osztály befejezését. Mai napig élénken él bennem, mikor 1991. június egyik forró napján, túl az utolsó érettségi megmérettetésén, kifeküdtem napozni a házunk mögötti körtefa mellé, és közben Beethoven *Hegedűversenyét* hallgattam walkmanról egy citromsárga műanyag nyugágyon. Ekkor hajszálpontosan tudtam: az életem *most* kezdődik csak igazán. És ebben nem is tévedtem.

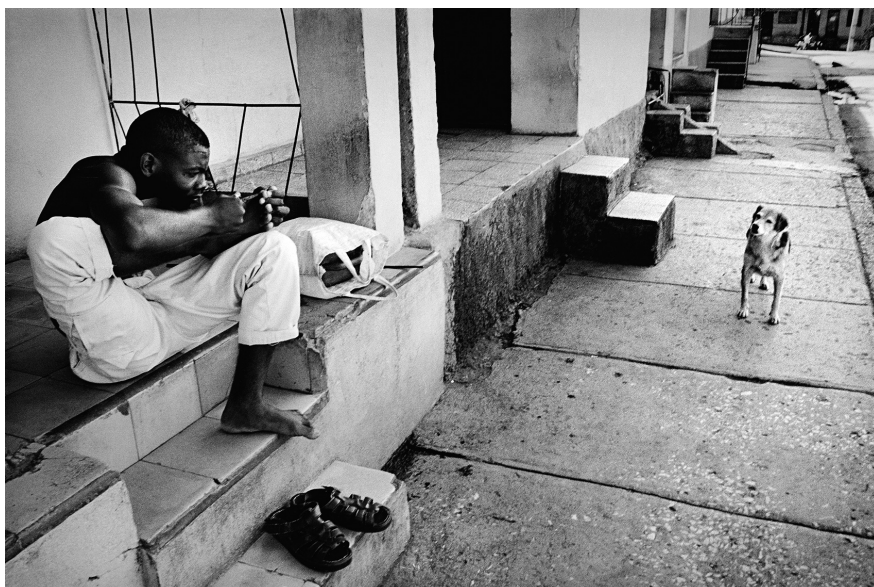
A gimnáziumban olyan művészettörténész tanárt fogtam ki, aki korábban kémiát tanított, és egyszer felrobbantotta a szertárt... legalábbis ez a legenda járta róla. Az órái abból álltak, hogy felolvasta/lediktálta (szó szerint!) az anyagot, nekünk meg le kellett írunk. Már aki nem lógott el... Inkább volt tollbamondás óra, mint művészettörténet.

A korábban említett, akkoriban éppen pályakezdő Varga Ferenc viszont progresszív és végtelenül szórakoztató rajzórákat tartott nekünk az általánosban. Emlékszem, én voltam a „giccselelős”, mindig látványosan kiakadtam, ha valami giccs került elő. (A 25–30 évvel későbbi *Álomvölgy* anyagomat többek között ezért is tudom magabiztosan a giccshatáron túlra pozícionálni, miközben bizonyos szempontból közel is viszem ahhoz, mindig ügyelve arra, hogy sose érje el.)

Számomra a legmeghatározóbb művészeti élmény: a zenehallgatás. 5-6 éves koromból őrzöm az első katarzisos emlékét. Hét évvel idősebb bátyámnak köszönhetően 12 évesen már *Depeche Mode*-ot, *Tangerine Dream*-et (1984-et írunk!), 14 évesen *Genesis*, *Pink Floyd*-ot, 16 évesen *Oregont* és *Steps Ahead*-et, 18 évesen

XVII. Vancsó Zoltán: Budapest, Hungary, 2012 | from the series *Between Nothingness and Eternity* | *A Nemlét és örökkévalóság között* című sorozatból.
© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XVIII. Vancsó Zoltán: *Unknown Place, Cuba, 2003* | from the series *Still Movies - Ocean of Sighs: Cuba* | *Az Állófilmek - Sóhajtenger: Kuba* című sorozatból, Budapest © Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XIX. Vancsó Zoltán: Black River Gorges, Mauritius, 2008 | from the series
Unintended Light | *A Szándéktalan fény* című sorozatból.
© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XX. Vancsó Zoltán: Tatras, Slovakia, 2014 | from the upcoming series *Haikus* |
A *Haikus* című készülő sorozatból. © Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XXI. Vancsó Zoltán: Romania, 2009 | from the series *Between Nothingness and Eternity* | *A Nemlét és örökkévalóság között* sorozatból.
© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XXII. Vancsó Zoltán: Balatonederics, Hungary, 2015 | from the upcoming series *Off Season - Metamorphosis* | *Az Utószezon - Metamorfózis* című készülő sorozatból. © Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XXIII. Vancsó Zoltán: Lisbon, Portugal, 2014 | from the upcoming series *Haikus* |
A *Haikus* című készülő sorozatból. © Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XXIV. Vancsó Zoltán: Fatima, Portugal, 2003 | from the series *Still Movies – Silent Stills* | *Az Állófilmek – Csendes képek* sorozatból.

© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XXV. Vancsó Zoltán: Pilis, Hungary, 2010 | from the series *Landslides - Exploring the Void* | *Az Álomvölgy - Az üresség felfedezése* című sorozatból.
© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016

XXVI. Vancsó Zoltán: Unknown Place, Norway, 2000 | from the series *Still Movies*
- *Silent Stills* | Az *Állófilmek - Csendes képek* című sorozatból.
© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XXVII. Vancsó Zoltán: Tata, Hungary, 2010 | from the series *Between Nothingness and Eternity* | *A Nemlét és örökkévalóság között* című sorozatból.
© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

XXVIII. Vancsó Zoltán: Tirol, Austria, 2012 | from the upcoming series *Haikus* |
A *Haikus* című készülő sorozatból.
© Vancsó Zoltán © HUNGART, 2016.

pedig Chopint és Mahlert hallgattam. Érdekes módon édesapám klasszikus zene iránti rajongása csak lassacskán szivárgott be a mindennapjaimba, akkor is inkább saját felfedezésként éltem meg.

Úgy tudom, Csontváry festészetét nagyon kedveled, miért? Vannak-e más kedves festőid, akik fontossá váltak neked abban az értelemben, ahogy az írók közül Mészöly vagy Cioran?

Csontváryval (és a Jajcei vízesésével) 7-8 éves koromban találkoztam először egy karácsonyra kapott 200 darabos puzzle formájában. Magam előtt látom, ahogy a jobb felső sarkában lévő kék éggel és felhővel kezdem, majd jönnek a házak... Kamaszkoromban aztán elkerültem egyszer a pécsi múzeumba, ahol élőben is nagy hatással voltak rám erős atmoszférájú képei. Jó volt bennük lennem, erre emlékszem. Egy olyan világgal találkoztam, amiről tudtam, hogy nem földi keretek között létezik. Azt hiszem, a fotográfiában azóta is ezt keresem.

Még egy Delacroix-kép is a szemem előtt lebeg (talán nem véletlen, hogy a honlapomon tőle idézek egy mondatot mottóként), szintén az általános iskolai éveimből, amin egy lovaskocsi látható – félig lelógva a kép alján! Mintha egy amatőr fotót látnánk – megfestve. Nagyon megfogott, hogy vajon miért *így* festette meg Delacroix, ha egyszer *rendesen* is megfesthette volna? (Később Gulyás Miklós a Keleti pályaudvaron sakkozókát ábrázoló fotója hatott rám ilyen elementárisan.)

Amúgy a festészet sosem érdekelt különösebben (a zenéhez képest legalábbis elenyésző mértékben), a mai napig nem tudok a pálcikaemberek szintjét meghaladó módon rajzolni. Talán ennek köszönhetően nem vettek fel kétszer sem az Iparművészeti Főiskolára, miközben harmadik alkalommal már az egyik saját képemet kellett volna elemeznem a felvételi vizsga utolsó fordulójában...

Voltak-e kedvenc tantárgyaid vagy olyan tanárszemélyiségek, akik nagy hatással voltak rád?

Nem győzöm hangsúlyozni, hogy a gimnáziumban egyetlen ilyen tantárgy vagy tanár nem akadt. Olyanok, akik/amik miatt a mai napig is vannak rémálmaim, annál inkább... A harmadikos énekórák voltak talán kivételek, amikor felfedezhettem Bartók *Concertóját* (mai napig el tudom kopogni a II. tétel pergődob bevezetőjét, álmomból felriasztva is) vagy Gershwin zenéjét.

Érdekes módon talán mindig a matek ment a legkönnyebben. A családban van ismert matematikus, Vancsó Ödön, unokatestvérem, és apám is villamosmérnökként végzett, még nívódíjas könyvet is írt a 80-as években a mikroszámítógépek nem tudom mijéről... Matekórákon nagyon élveztem, ahogy *mindenre* van egy *konkrét megoldás*, amelynek levezetése után lehet egy nagyot pihenni. Addig viszont húzott a feszültség, hogy erre rájöjjenek.

Mai szemmel nézve viszont meglepő, hogy az irodalommal az égvilágon semmit sem tudtam kezdeni. Sem általánosban, sem gimnáziumban. Fogalmam sem volt,

mitől jó egy könyv, hogyan kell értelmezni/elemezni egy verset. Az olvasás is lassan, nehézkesen ment. Verset tanulni meg egyszerűen képtelen voltam. Vért izzadva jegyeztem meg bárkinek bármelyik versszakát, amire két nappal később már egyáltalán nem is emlékeztem. Az olvasásra a húszas éveimben kaptam rá, akkor fedeztem fel többek közt Füst Milánt, aki megadta az alaphangot és egyben kijelölte az irodalmi érdeklődésem jövőbeni irányát.

Kamaszkoromban nagyon intenzíven néztem tévét. Emlékszem, amikor ment az *István a király* közvetítése, vagy akár csak egy híradó, gyakran a kameramanokat vagy a vágót kritizáltam, akikről úgy gondoltam, csapnivaló ritmusérzéssel (sem) voltak megáldva. Meg voltam róla győződve – és rettenetesen bosszantott –, hogy sokkal jobban tudnám csinálni, és arról is, hogy *hogyan* tudnám jobban csinálni.

A középiskola után hogyan alakultak a tanulóéveid, milyen intézményekbe jártál, ezekre milyen szívvel emlékszel vissza?

Érettségit követően kerültem a Práter utcai fotós szakmunkásképzőbe. Frusztráló volt számomra, hogy a gimnáziumi osztályomból mindenki(!) egyetemre ment továbbtanulni, kivéve engem. A Práterben töltött két év leginkább arra volt jó, hogy megélhettem azt, milyen is éjjel-nappal csak a fotográfiával foglalkozni. Izgalmas volt megélni, hogy a gimnáziumban rettegett tárgy, a kémia, hogyan alakult át a Világ Egyik Legérdekesebb Tantárgyává. Kulacsiné anyagismeret órái már jobban érdekelték, mint a késő esti krimik a tévében. Komolyan mondom, éltem-haltam a fotokémiáért, mert végre mindent megértettem, hiszen kötni tudtam az életben megjelenő fontos, gyakorlati dolgokhoz: milyen folyamatok és miért úgy zajlanak le egy hívó folyadékban, ami aztán egy kemény képet eredményez, stb. Még most is beleborzongok, ha ezekre a revelációként átélt órákra visszagondolok, holott évekkal később már semmi hasznát nem vettem az itt tanultaknak...

Osztályfőnökömet, Dobos Szilvesztert, sokat cikiztük, mert mindig azzal jött, ujjaival takargatva kis, 7x10 centis nézőképeinket: „Ez így kép – ez így nem kép” – pedig a „módszerét” mai napig használom alkotásban és oktatásban egyaránt, mert segít a helyes kompozíció megtalálásában.

Viszont sokat elmond az iskola (akkori) felszereltségéről, és a korábban megszerzett tudásomról, hogy a laborgyakorlatokra sokszor otthonról vittem megfelelő minőségű/gradációjú fotópapírt, mert tisztában voltam azzal, hogy a suliban olyat úgysem kapnék. Márpedig néhány képemet már szerettem volna akkor a lehető legjobb minőségben látni.

A képeid kíséretében sok irodalmi szöveg, aforizma tűnik fel, nagyon sokat olvasol. Milyen a kapcsolatod az irodalommal? Miért tartod fontosnak, hogy a képeidet olvasmányaidból vett idézetekkel kíséred?

2008 és 2013 között olvastam a legtöbbet, akkor tanultam meg szelektálni, miket érdemes elolvasnom. Sajnos százszor annyit kellene, mint amennyire az időmből

futja. Az idézetek képekhez párosítása hasonló alkotói élményt jelent számomra, mint a képek elkészítése/megtalálása. Ugyanúgy egy fontos jelenség/gondolat szöveges felismeréséről, egy *rátalálásról* van szó, mint amikor képként fedezek fel valamit a világból. Arra is törekszem, hogy ez a kép-szöveg párosítás hasonlóan nagy szellemi kaland legyen a befogadó számára, mint amilyen nekem volt. Kép és szöveg passzoljon is – de ne egyértelműen. Legyen egy kis rés a kettő között. És azt is hangsúlyozni szeretném – mert többen félreértik az ambíciómat –, hogy nem azért társítok a fotóim mellé aforizmákat, mert nem bízom eléggé az önálló erejükben, hanem azért, mert egy olyan ziccernek tartom, amit kár lenne kihagynom.

Az irodalom mellett a zenéhez is mély kapcsolat fűz, a képeid vetítését mindig zenével kíséred. Úgy tudom, magad is szerzel zenét. Honnét datálható a kapcsolatod a zenével, játszol-e valamilyen hangszeren, készültél-e zenei pályára? Miért tartod fontosnak, hogy a képeidhez zenét is kapjon a néző?

1989-ben olyan erőssé vált bennem a vágy a zene megértése és aktív átélése iránt (többek között Chopin cisz-moll keringőjének, op. 64/2 köszönhetően), hogy vettem egy pianínót. Emlékszem, hetekig kutattam az *Expressz* újságokat, és karikáztam be a hangszerhirdetéseket (ahogy Messiásként vártam minden csütörtök reggel az *RTV részletes* műsorújságot, hogy bekarikázzam azokat a zenei műsorokat, amelyeket szeretnék felvenni kazettára, hogy bármikor visszahallgathassam őket kedvemre), de csak nem jött szembe a megfelelő... (Háromlábú zongoráról szó sem lehetett – kis házunkban az is csoda volt, hogy egy pianínónak helyet találtam.) Végül felkerestem személyesen néhány hangszerboltot a belvárosban, és rátaláltam egy nagyon szép hangú és jó billentésű, megfizethető árú Zimmermann pianínóra. (Az akkori hangszerbolt helyén ma egy Interspar bolt hentesosztálya található.)

Első zenei élményemet 1978 tájékára datálom, amikor Édesapámmal kettesben az unokatestvérem AKAI szalagos magnóján Isao Tomita: *Egy kiállítás képei* feldolgozását hallgattuk két fejhallgatóval. Pontosan látom magam előtt, ahogy forognak a tárcsák, hallom, ahogy a két jobboldali nagy kapcsoló egyikével elindítjuk a zenét, és érzem (6 éves lehettem ekkor!), ahogy ez a befogadhatatlan gazdagságú, szinte már elviselhetetlenül hatalmas csoda megszólal.

A legelső zeneakadémiai koncert, amin részt vettem, szintén ehhez a műhöz kapcsolódik. 1987 körül Lazar Berman eljátszotta Muszorgszkij művét Budapesten, amire vettem két jegyet, és elhívtam rá apámat. Ezt követően még nagyon sokszor jelentem meg itt egyedül, pénz és jegy híján, legtöbbször csak a szünet után belógva. Ezzel párhuzamosan rendszeresen jártam stadionkoncertekre és kisebb-nagyobb jazzkoncertekre, Peter Gabrieltől kezdve Miles Davisen át Szakcsi Lakatos Béláig.

1990-ben kezdtem zongorázni tanulni, és eleinte nagyon gyorsan fejlődtem: három hónap alatt végeztem el négy év anyagát. Az első naptól kezdve próbáltam komponálni saját szerzeményeket, amelyek jelentős része azóta a semmibe veszett – mert nem kottáztam le őket –, bár hosszú évekig emlékeztem rájuk. Közben persze lelassult a fejlődésem, mert jöttek a nehezebb zongoradarabok, amelyek már napi

5-6 óra gyakorlást igényeltek volna. Jó, ha egy órát rá tudtam szánni erre, mivel akkoriban már a fotózás is intenzíven jelen volt az életemben. 2002 tájékán találtam egy nyugdíjas zenetanárt, akivel átvettük Keszler Lőrinc összhangzattan könyvének összes példáját, több száz négyszólamú gyakorlatot. Ez a két év kitarító munka egyelőre totális vargabetűként létezik az életemben. Túl többszöri albérletváltáson - 17 évvel a vásárlás után - megváltam a pianínómtól.

A zenei pályára való áttérés vágya utoljára 2004 környékén - az otthoni, számítógépes háttér segítségével készülő zenék elterjedésének idején - volt olyan erős bennem, hogy a fotó szinte jelentéktelenné vált az életemben. Paradox módon a legtöbb ösztöndíjamat, elismerésemet ekkoriban nyertem el (Hungart, Balogh Rudolf, André Kertész, Budapest Fotográfiai Ösztöndíj stb.) Fájdalmas tény, hogy mióta elengedtem a zongorát (2008 tavasza) és exponenciálisan több és érettebb fotográfiai művet hozok létre, a szakmát teljesen hidegen hagyja, hogy mit csinálok.

Ismerve a zenéhez fűződő szenvedélyes viszonyomat, különösebben nem is kell megmagyaráznom, miért érzem létjogosultságát a képeim mellett felhangzó zenéknek. Ez egy hasonló ziccer, mint az aforizmák használata. Természetesen a képeimet „némán” is végig lehetne nézni a mozivásznon, ám a végtelen gonddal kiválasztott zenékkel együtt egy olyan világ teremődik, amely számomra nagyon ismerős terep, otthon érzem magam benne, és azt feltételezem, hogy a néző számára szintén csak gazdagabbá válhat így a befogadói élmény. A vetítésekben kulminálódik életem szinte összes élménye, mindaz, amiből a fotózásom táplálkozott - ezért tartom hiteles útnak a slideshow műfaját. A képek mélységeinek amúgy nem kedvez ez a mostani rohanó kor, ezért is tartok szívesen vetítéseket mozitermekben, ahol az emberek talán kikapcsolják telefonjaikat és nagyobb eséllyel tudnak (illetve kénytelenek) hosszabb ideig figyelni.

A vetítéseid mellett a képeid albumokból és a honlapodról ismerhetők meg. Az albumok összeállítása tudatos komponálás eredménye, így ezek a képek sorozatokba rendeződnek. Te magad hogyan korszakolnád a pályádat?

Nagyjából így:

- kezdeti, autonóm-riportos évek, az *Állófilmek* album, benne: *Csendes képek*, *Zarándokok*, *Sóhajtenger - Kuba*, *Arab világ*, *Városlakók*, stb. (1990-2006, analóg)
- „költőibb”, még mindig fekete-fehér irány: *Szándéktalan fény* (2007-2010, analóg és digitális)
- filozofikusabb, letisztultabb (gyakran már színes) törekvések kezdete: *Nemlét és örökkévalóság között* (2009-2012, csak digitális)
- bűvópatak téma: *Mysterious Traveler* (2008-napjainkig)
- *Álomvölgy - Az üresség felfedezése* (2010-2015 [?]) - talán vége, de ebben még nem vagyok biztos)
- az *Új valami*, ami az eddigieken alapuló mix, többnyire ismét fekete-fehér sorozatok: *Fakuló szezon*, *Haikuk*, *Tájéképek* - munkacímek (2013-tól napjainkig)

A technikát soha nem öncélúan műveled, mindig alárendeled a kép szükségleteinek. Hogyan definiálnád az analóg és a digitális fotográfia közötti különbséget, számodra mi a különbség a kettő között a gyakorlatban?

A digitális technika megjelenése számomra csak azzal az előnnyel járt, hogy szabadon, spórolás nélkül exponálhatok. Ez csupán annyit jelent, mintha egy nem túl jómódú fotográfus az analóg korszakban végtelen mennyiségű filmtekercest kapott volna. (Az *Álomvölgy* készítésekor akkora volt a selejt képek aránya, hogy egy budapesti garzon árával vetekedne csak a nyersanyagköltség, ha filmre fotóztam volna.) Mivel a digitális technikában minden eleve színes, a képeimen egyre gyakrabban jelennek meg színek, melyeket utólag tüntetek el, ha nincs rájuk szükség – persze ezzel gyakran már az expozíció pillanatában tökéletesen tisztában vagyok.

Volt-e olyan időszakod, vagy képsorozatod, amikor inkább az analóg képkészítést részesítetted előnyben? Hívtál-e elő, nagyítottál-e sajátkezűleg képeket, tulajdonítasz-e a laborálás ismeretének bármiféle jelentőséget?

1987-től 2008 elejéig exponáltam filmre. Az első 10 évben intenzíven laboráltam is. A fürdőszobánkat alakítottam át fotólaborrá éjszakánként, miután a családom lefürdött és fogat mosott. A hívás-nagyítás napi rutinom volt a 90-es években, sőt a vegyszerkeverés is. Dédapámtól örökölt patikamérlegem méricskéltém a fenidon milligrammokat. Volt egy külön fotórecept füzetem, amiben „titkos” recepteket gyűjtöttem össze. (Hideg-meleg, lágy-kemény stb. előhívók, halványító fürdők, miegymás.) Akkoriban ez nem divat volt, mint manapság az archaikus technikák használata, hanem az egyetlen lehetséges út a képeim elővarázsolására. Ez idő tájt hetente megfordultam a Forte mintaboltban, valamelyik Ofotértben vagy épp a József körúti Vegyszerboltban. Ma már ennek nem tulajdonítok nagy jelentőséget, és nem is értem azt a hájpot, ami a fekete-fehér laborálást övezi. Persze, nagyon romantikus a vörös fényben lötykölni, de kicsit olyan ez, mintha valaki 2016-ban egy kétütemű, kormányváltós Trabanttal szeretne eljutni Siófokra az M7-es autópályán. Az is buli, tényleg, ám ha az a fontos, hogy Siófokon legyek, akkor mehetek a hatszesszékbe, turbó dízel Audimmal is, ha van ilyenem.

A magyar fotográfia történetének van-e olyan szegmense, amihez kötődni tudsz? Kik voltak neked a pályád kezdetén fontosak a magyar alkotók közül és kik most? Hogyan kötödsz a magyar hagyományokhoz, hogyan helyeznéd el az életművedet a magyar fotó történetében?

A magyarok közül Szilágyi Lenke és Gulyás Miklós voltak rám a legnagyobb hatással. Zátonyi Tibor és Benkő Imre szintén mindig elvarázsoltak. Lenke titkára a mai napig nem jöttem rá, remélem, nem is fogok soha. Láttam nemrég egy dokumentumfilmet Imréről, ebben volt egy rövid, ellesett felvétel, ahogy a Sziget Fesztiválon „vadászik” – ez pontosan megfelel annak, amit korábban gondoltam a

munkamódszeréről, arról nem is beszélve, hogy rólam is pont ilyen felvétel készülhetne bárhol, ahol megjelenek a géppemmel.

A mostani fiatalok rengetegen vannak, köztük sok tehetséges, ám alig találok olyanokat, akik képeikkel a számomra fontos mélységeket hoznák. Manapság sokkal kiszámíthatóbb lett minden, még egy pop szám is. Elsőre fülbemászó, de valójában nincs mélysége, nincs mit felfedeznem benne. Csak az, ami. És ez nekem mindig kevés volt a katarzishoz.

A magyar hagyományokhoz való kötődésem nem tudatos, és szándékosan nem is foglalkozom ezzel a kérdéssel. Egyre inkább azt érzem, hogy a magyar fotó történetén kívül tudnám elhelyezni magam. Nem nagyon találni ma olyan fiókot, amibe én belepasszolnék a képeimmel.

Az Állófilmek című albumodat Henri Cartier-Bresson ajánlásával díszítetted. Mit jelent ő neked, milyen kapcsolatba kerültél vele?

2002-ben még abban az illúzióban éltem, hogy ha elküldöm galériáknak a fotóimat (valódi kópiákat postán, abban az időben a netezés még nem volt ilyen mindennapos), akkor majd érdemben reagálnak rá. Micsoda naivitás! Magamból indultam ki, mert ha valaki megkeresett engem az elmúlt 15 évben, hogy véleményezzem a képeit, akkor ezt mindig lelkiismeretesen megtettem. 2002-ben elküldtem tehát öt párizsi galériába a fotóimat, abba az ötbe a huszonvalahányból, amelyekről okkal feltételeztem, hogy nyitottak arra a műfajra, amit magam is képviselek. Hatodikként pedig Bressonnak is postáztam ezt a kb. tíz kópiát. Senki sem válaszolt, kivéve Bressont. Küldött egy névre szóló, dedikált képeslapot. Már akkor is éreztem, hogy ez többet ér, mint ha bármelyik galéria reagált volna, kiállítási lehetőséget kínálva, de azért persze csalódott is voltam miattuk. Bressonnal aztán végül sosem találkoztam, mert pár héttel azelőtt halt meg, hogy a kéthónapos alkotói ösztöndíjjammal Párizsba érkeztem 2004 szeptemberében.

Számomra Bresson az a kiemelkedő fotográfus, akinek a képei a megszületésük után 60–80 évvel is ugyanolyan erővel hatnak. A precizitás, a humánus és az éber, tudatos jelenlét (a fotó számomra is legfontosabb összetevői) olyan szinten sütnek a képeiből, amire más nem volt képes, főleg nem ilyen mennyiségben. Később aztán Koudelka jutott ebbe a magasságba, de neki nem merek már küldeni semmit...

Kik voltak még a példaképeid a fotográfia terén nemzetközi viszonylatban? Kiknek a képeit ajánlanád ma másoknak, kiket szeretsz, kikre érdemes szerinted odafigyelni?

Ha neveket kell mondanom, akkor Bresson és Koudelka mellett André Kertészt és Lucien Hervét tudom még idevenni. A 80-as évek végén és a 90-es években sokkal nehezebben lehetett hozzáférni a nemzetközi életművekhez. Alig ismertem valakit, ami egyébként nem baj, mert az a pár kép, amit tőlük láttam, az pont elegendő volt ahhoz, hogy a katalizátor szerepét betöltsék.

Hozzám a magnumos fotográfusok képi világa, gondolkodása áll a legközelebb (Paolo Pellegrin, Carl de Keyser, Alex Webb, stb.), de bevallom, nem túlzottan figyelem már a mai fotográfiát. Ha valami szellemi táplálékra vágyom (gyakran megesik), akkor a zene, a klasszikus festészet, a színház vagy az irodalom, a filozófia világába indulok, a fotográfia érdekel legkevésbé. Évek óta nem láttam olyan fotókiállítást Budapesten, ami igazán lázba hozott volna. Nincs rosszabb, mint azzal szembesülni, hogy valaki *akar* valamit, de végül nem mond semmit, csak az akarást látni. Kiábrándító. Manapság a legintenzívebb feltöltődést a zazen meditáció jelenti számomra, ahol csak az üres padlót bámulom hosszú ideig. Elérkezett bennem a tényleges csend iránti vágy.

Minden bizonnyal vannak emblematikus fotográfiák, egyes képek, amiket mások készítenek, de valamiért fontossá válnak a számodra. Meg tudnál nevezni néhányat közülük, és hogy miért inspiráltak?

Koudelka főként a hetvenes években készített *Exiles* sorozatának szinte minden egyes képe ilyen. Az ezekből sugárzó teljes tanácstalanság az, amit magam is érzek az ember földi életével kapcsolatosan. Megfoghatatlan és megmagyarázhatatlan jelenetek – ez a fotográfia igazi ereje, ami már messze túl van a verbális síkon. Szerintem ő tudta ezt az életfilozófiát a legpuritánabban, a legesszenciálisabban bemutatni, aminek folytatása igazi kihívást jelenthet – csak ennek látom értelmét. (...)

A fotográfusoknak általában több fényképezőgépük is van, vagy kötődnek egyes márkákhoz és egyes gépekhez. Te milyen gépekkel dolgoztál/dolgozol? Van-e ennek a számodra bármilyen jelentősége? Mit gondolsz a digitális utómunkáról, használtsz-e ilyen programokat?

Az égvilágon semmi jelentőséget nem tulajdonítok annak, milyen gép lóg a nyakamban. Talán csak annyit, hogy minél könnyebb és kisebb legyen. Sosem volt drága gépem, de ha meg is engedhettem volna magamnak, azt a pénzt inkább utazásra költöttem volna. Az utómunka elkerülhetetlen, nagyjából annyit élek vele, mint annak idején a sötétkamrában: képek tónusának, gradációjának beállítása, bizonyos részleteinek világosítása/sötétítése. Szerintem a Photoshop lehetőségeinek kevesebb, mint 5%-át használom ki.

*A képeid erősen spirituális tartalmúak, mindig utalnak valamiféle metafizikai összefüggésre. A *Zarándokok* című sorozatod konkrétan is foglalkozik a vallásosság témájával. Mi inspirálta ezt a sorozatot?*

Gyerekkoromban katolikus neveltetésben részesültem, és már akkor értetlenül álltam számos egyházi kijelentés előtt, melyek ellentmondásossága tovább fokozódott a piaristáknál töltött gimnáziumi éveim alatt. A *Zarándokok* olyan embereket ábrázol, akik úgy kívánják megtalálni saját útjukat, hogy azt központilag jelöljék ki nekik.

Meg akarnak felelni Istennek. De miért pont Isten lenne az, aki különböző feltételekhez kötné, hogy az emberek *eljuthassanak* hozzá?

Te magad sokszor dolgozol együtt jógaoktatókkal és zen-buddhistákkal, sőt, meditálsz is, ha jól tudom. Követsz-e valamilyen irányzatot, vallásos vagy-e akár felekezeti, akár tágabb értelemben? Az utóbbi időben együttműködsz egy kis galériával, ami a „zazen” meditáció terepe, és ide beköltöztek a képeid is. Tudnál mesélni erről a kapcsolatról?

Semmiféle valláshoz nem tartozom. Tágabb értelemben persze „vallásos” vagyok, hiszen folyamatosan teszek fel kérdéseket az emberi léttel kapcsolatban, amelyekre újabb kérdések a válaszok. A zazen meditációval – több más meditáció korábbi kipróbálása után – 2015 januárjában találkoztam, amit két operatőr(!) barátomnak köszönhetek (Szaladják ‘Taikyo’ Istvánnak, aki a szangha (a zen közösség) vezetője és Lovasi Zoltánnak, aki megtudta, hogy Pisti már rég nem csak operatőrökdi, sőt, legkevésbé ezzel foglalkozik). A zazen nyitott szemmel zajlik, ami nagyban megkülönbözteti minden más meditációtól. Egyik legnagyobb erejét is ebben látom. A mozdulatlanság (test- és kéztartás megőrzése, légzés figyelése) pedig kiváló ellenpontja a pörgésre hajlamos életemnek/személyiségemnek.

A mini-galériát én magam hoztam létre, megkapva a zazen gyakorlóterem erre kiválóan alkalmas terét és két hatalmas falfelületét. Itt mindig csak két kép látható, olyanok, amelyek máshol még nem szerepeltek, és az értelmezési tartományukkal valahogy kötődnek a zen világához. Azt hiszem, eddigi legbátrabb vállalkozásom két kép miatt meghívni embereket, akik – nem meglepő módon – alig jönnek el. A galéria nyitóeseményéről sok ezren tudtak, de csak ketten voltak rá kíváncsiak; később már annak is örültem, ha egyetlen ember eljött.

Az Álomvölgy sorozat szintén erősen spirituális hangulatú, megragadó képeit egy sajátos „bemozdításos” technikával készítetted. Tudnál erről mesélni, erre hogyan találtál rá és pontosan hogyan is kell ezt elképzelni a gyakorlatban?

Az Álomvölgy képeit egyszerű gépberázással érem el, amit évek alatt kísérleteztem ki, mivel nem az amatőrök között népszerű, *ködben-meghúzott-fák* magas labdáját szerettem volna sokadszorra lecsapni, hanem egy megfoghatatlan képi világot teremteni, ahol nem tudjuk pontosan, mitől lett olyan a kép, amilyen. Ezt a sorozatomat szintén slideshow formájában tudom leginkább elképzelni, s miközben a néző egy órán keresztül kizárólag „rossz” képeket lát, „zavarában” elkezd másra is (jobb híján belső világára) figyelni. Ezek a roncsolt (szándékosan bemozdított) képek természetesen kíméletlenül precízen megkomponált fotók, amelyek elkészítésébe nem véletlenül csak 20 évvel a fotózásom elindulása után mertem belevágni. A legelső ilyen kép egy véletlenül, ill. kényszerből (kevés fény) bemozdult felvétel volt 2009 őszén. Ez indította el azt a lavinát, ami először engem is betemetett (fogalmam sem volt, hogy a sok ezer fotóból melyik a jó, és hogy van-e

egyáltalán jó közöttük), de aztán eljött az idő, amikor már élveztem a lavinán való „szörfölést”. Ma már pontosan tudom, melyik látvány kiált bemozdításért, és melyik a túéles megörökítésért.

A rengeteg kép rengeteg utazást sejtet. Gyakran utazol? Hogyan választasz úticélokot? A korai képeiden gyakran látunk urbánus háttér előtt embereket, később mintha a természet vált volna főszereplővé, pontosabban a természet metafizikai mintázata. Viszont a szó szoros értelemben vett portré műfaját mintha nemigen művelnéd. Mi ennek az oka?

Amikor csak tehetem, útra kelek. Évente 1-2 nagyobb (mondjuk tíznapos) utazásra van keretem, és pár tucat hétvégi rövidebbre. Amíg sikerül ösztöndíjakat nyernem, addig ezeket 100%-ig az útiköltségre fordítom. Az úticélokot legtöbbször nem választom, hanem hagyom, hogy azok találjanak meg engem. Ha várok – mint a fotózásban gyakran – előbb-utóbb valaki előáll egy javaslattal, kiderül, hogy valamelyik távoli földrészre ment, és csak meg kell látogatnom. Gyakorlatilag minden lehetséges úticél felkelti az érdeklődésemet, emiatt, ha *akarnék* utazni, akkor egy frusztrált emberré válnék, mert sosem lenne belőle elég. Így viszont ajándékként élek meg egy kőszegi hosszú hétvégét is, ahol ma már ugyanúgy ki tudom élni a kreativitásom, mint egy hosszabb ázsiai túra során.

A portré műfajában valóban nem mélyedtem el. Ennek a legfőbb oka talán az, hogy 13 évig dolgoztam a sajtóban, ahol rengeteg arcképet kellett csinálnom. Manapság, amikor alkalmazott fotósként, megbízásból fotózok, gyakran készítek portrékat. De ilyenkor a megrendelőnek szeretnék megfelelni – hiszen ő kért fel és fizet érte –, nem merek kísérletezni, ami szükséges lenne ahhoz, hogy szabadon rátaláljak a saját kreatív utamra ebben a műfajában is. Míután más területen kiélem a kreativitásomat, ez nem hiányzik.

A portrézással még az a „gondom”, hogy egy arc legtöbbször csak egy arc lesz a képen, és számomra nehéz az arcon túli, nem közhelyes irányba elindulni. Egy tágabb képkivágás (a képeim 99%-a ilyen) viszont lehetőséget ad arra, hogy az összefüggések végtelen világában saját belső arcára találjon befogadó, alkotó egyaránt. Ez nem jelenti azt, hogy pár év múlva ne állnék elő egy csak portrékból álló sorozattal, ahogy az *Álomvölgyet* sem tudtam volna megjósolni, még 2009 közepén sem.

Mióta működik a honlapod és a Facebook-oldalad, mire használod ezeket dominánsan? Milyen előnyeit és hátrányait látod a Facebooknak általánosságban? Neked segítségére volt-e ez a kapcsolati forma, hányszor nézel fel egy nap az oldaladra?

2001 körül készült az első honlapom, azóta folyamatosan változott ennek dizájnja, ám 2014 végén rátaláltam a számomra eddigi legideálisabb megoldásra. A honlapom egy névjegykártya.

A Facebookon 2010 tavaszán hoztam létre a fotós oldalamat, arra gondolva, hogy ez milyen jó megjelenési lehetőség egy képpel foglalkozó ember számára, hiszen a fotók nagyon jól mutatnak itt is, ráadásul az egész társadalom itt lebzsel. Arra persze nem számítottam, hogy ezt nemcsak én fogom kihasználni, hanem mindenki megpróbálja, és emiatt rövidesen egy elviselhetetlen zaj jön létre, ahol már szinte lehetetlen érvényesülnöm pusztán a képeim diszkrét bemutatásával.

A Facebook előnye és hátránya ugyanaz: rengeteg embert el lehet érni aránylag könnyen. A határfoka viszont jelentősen csökkent, mivel az emberek naponta 10-20-50 programajánlatot kapnak, és nehezebben tudnak választani, míg végül sehová sem mozdulnak ki, esetleg a bejáratott, nagy nevekre. Gyakran már önmagában az kielégíti őket, hogy *tudnak* az eseményekről, képben vannak. Számos olyan ismerősöm van, aki mindig tud az aktuális dolgaimról, melyekre lelkesen rá is kérdez valahányszor csak találkozunk (Milyen volt? Hogy sikerült? stb.), de még egyetlen egy vetítésemre sem jött el... A Facebook-oldalamra naponta többször felmegyek, főleg ha van aktuális megosztásom, ám igyekszem heti 1-2 posztnál többet nem kitenni, hogy ne legyek sok. (Tanult marketingesektől hallottam, hogy minden nap kell posztolni! Rögtön tudtam, számomra ez nem járható út.)

A Facebook-oldaladról készítesz most könyvet. Mi vezérelt a válogatás során, miért tartod ezeket a képeket és posztokat megörökítésre méltónak?

Alapvetően nem véletlenszerűen posztolgatok, de ha mégis így tennék, az is működne, mert eleve csak olyan képet exponálok, amelyről azt feltételezem, hogy az megörökítésre méltó. Első pillanattól fogva arra törekszem, hogy a Facebook-jelenlétem is egy konstans minőséget nyújtson, mivel nem szeretnék visszaélni az emberek idejével. Ha már egyszer „rabolom” azt, adjak is érte valamit. (Az egyértelműen marketing posztjaimnál is mindig figyelek arra, hogy a reklámtól függetlenül is adjak a nézőnek valami értéket.) A könyv szerkesztésekor elsősorban a posztok időbeliségét tartottam szem előtt, ettől csak akkor tértem el, ha az oldalpárok képei így jobban passzoltak egymáshoz.

Ezzel a könyvvel az a célom, hogy bemutassam, mindenhol – akár egy közösségi oldalon is – lehet értéket teremteni, még ha a nagy zaj ennek nem is mindig kedvez. Kiemelve a posztokat eredeti környezetükből gyönyörűen kirajzolódik az az alkotó, aki ettől a Facebook könyvtől függetlenül is szokott fotóalbumokat készíteni. Ez egy újabb apropó, hogy bemutassam a képeimet – egy újabb szemszögből.

Az egyik Facebook-posztodban azt írtad, idézem: „Bevallom, eddig olyan szerencsés életem volt, hogy nem igazán talállok rá magamban a félelemre.” Elég meglepő önvallomás, különösen, hogy a képeid sok esetben éppen egy nehezen megfogható, metafizikai szorongás mindenkit összekötő erejével hatnak. Soha nem játszott a félelem és a szorongás szerepet az életedben?

Sajnos nem emlékszem, hogy ezt mire mondtam, jó lenne tudnom a körülményeket hozzá. Vajon milyen fajta félelemre reagáltam itt? Láthatlanban azt tudom mondani, hogy pont a képeimben megfogalmazott esetleges félelmek vezetnek rá arra, hogy ezeket nem kell újra átélnem, azaz nincs félnivalóm. Ez persze nem volt mindig így, de a fotográfia szüntelen gyakorlása eloszlatja a félelmeimet. Gyerekkoromban (a gimnáziumi évek legutolsó napjáig) erős volt bennem a megfelelési kényszer, mely komoly szorongást okozott. Hét évvel idősebb, eszes bátyámat soha nem tudtam utolérni. Másban voltam jó, mint ő, ám az, hogy miben, csak évekkel később derült ki. Manapság a legfőbb félelmem: angolul megszólalni nagyobb közönség előtt. (...)

Van-e valami ars poeticád, vagy ennek tartalma folyton változik? A képkészítés során milyen szempontokat tartasz előtérben, mire figyelsz mindenekelőtt? Szerinted leginkább miben térsz el a kortársaidtól, miben látod a munkád újdonságát vagy jelentőségét?

A képkészítés során arra törekszem, hogy engem is meglepjen a látvány, valami olyat örökítsek meg, ami nézőként is izgatna, ha találkozna vele a monitoromon vagy egy albumban. Legfőképp arra figyelek, mit engedek be magamba, mert ez fog átalakulni kérdésekké, amelyek a fotózhatnékomat ingerlik. Tehát megvárom, hogy válaszokért kiáltó „feszültség” teremődjön bennem, és ehhez különösebb szándék és koncepció nélkül megtaláljam a megfelelő képi látványt. Ha önazonosan csinállok mindent, akkor csak ki kell mozdulnom otthonról, a képek úgyis megtalálnak.